

COMUNICACIÓ

Carles Llinàs Puente: *La literarització o transformació literària de l'hermenèutica com a única filosofia possible. El cas d'Odo Marquard*

Un dels problemes que la poesia planteja des de molt antic (constitueix probablement el nucli de la polèmica originària entre poesia i filosofia que es troba, entre altres textos, en la *República* platònica) és el dels graus de convencionalitat o constructibilitat (*poiesis*) de la veritat o, en termes més cosmològics i polítics, el de la relació entre *physis* i *nomos*. En molts casos i circumstàncies (per exemple, la major part dels estudis de teoria literària) no existeix una necessitat imperiosa de donar resposta a aquesta qüestió, que pot restar fecundament indecisa. Tanmateix, n'hi ha d'altres, de circumstàncies, en què la decisió d'aquest problema es converteix en una qüestió de vida o mort, i això en un sentit literal –per exemple, en el cas d'allò que Marquard, l'autor que ens ha de servir de punt de referència en aquesta comunicació, anomena la «guerra civil hermenèutica». En situacions extremes d'aquest tipus la pregunta al voltant de la relació entre *poiesis* i veritat esdevé d'allò més urgent: què passa, en aquestes circumstàncies, si no hi ha cap mena de «residu» de *physis* en la noció de veritat? La resposta de Marquard a aquest interrogant és clara: s'acaba la guerra civil hermenèutica. La meua resposta, en canvi, tendeix a la conclusió contrària: l'absència de qualsevol mena d'arrelament objectiu de la noció de veritat en la *physis* (o en la *hyperphysis*) és una de les millors maneres d'intensificar la guerra civil hermenèutica, encara que sigui ocultant-la.

Abans d'encetar el breu resum de l'assaig de Marquard en què aquesta problemàtica és posada d'una forma més radical, cal justificar mínimament l'ús de la inhabitual expressió que apareix en el títol d'aquesta comunicació. El terme alemany que jo he traduït per «literarització» és *Literarisierung*. La versió castellana del llibre en què es va publicar l'article de Marquard opta, molt comprensiblement, per una perífrasi: «transformación literaria de [la hermenèutica]». El sentit de l'expressió original apunta sobretot cap al fenomen de l'actual predomini de l'hermenèutica literària

(l'hermenèutica de textos literaris) per sobre de l'hermenèutica d'altres classes de textos (jurídics, teològics); en darrer terme, però, i encara que sigui de forma parcialment encoberta, m'atreveixo a pensar i a dir que també vol assenyalar cap a la correlativa mutació de la naturalesa mateixa de l'hermenèutica que aquell predomini potser implica, a saber, vers la transformació literària de la substància de l'hermenèutica que, fent-ne una disciplina essencialment literària i pluralitzadora –com aviat se'ns dirà–, la converteix alhora implícitament en el nucli dur d'allò que hom encara pugui o vulgui anomenar «filosofia». Enfront d'aquesta possible riquesa semàntica, la violència terminològica de la meua traducció, que vol conservar la fidelitat a la lletra, és totalment secundària i, en aquesta mateixa mesura, probablement legítima. Altres neologismes com, per exemple, «literaturalització» uneixen a la violència terminològica la infidelitat a l'original alemany, per la qual cosa, al meu judici, es desqualifiquen immediatament.

Proposo a continuació una síntesi dels punts principals de l'article d'Odo Marquard titulat *Frage nach der Frage, auf die die Hermeneutik die Antwort ist* [*Pregunta per la pregunta la resposta de la qual és l'hermenèutica*] (*Abschied vom Prinzipiellen*, Stuttgart: Reclam, 1981, pp. 117-146 [trad. cast.: *Adiós a los principios*, València: Alfons el Magnànim, 2000, pp. 125-152]). És evident que hauré de prescindir de molts detalls, alguns d'ells extremament rellevants. Faig el meu resum distingint les idees principals en paràgrafs numerats. Comencem:

1. La pregunta de l'article és la pregunta per l'hermenèutica: per què necessitem, per què desitgem interpretar? Què vol dir interpretar? Com cal interpretar l'interpretar?

2. La pregunta per l'hermenèutica, doncs, i com pot fàcilment deduir-se del punt anterior, és ella mateixa una pregunta hermenèutica i, per tant, haurà de ser contestada seguint el mateix camí que les altres preguntes hermenèutiques. Com es responen, però, les preguntes hermenèutiques? Quina és l'estructura bàsica i fonamental de les preguntes hermenèutiques?

3. Marquard, citant Gadamer, que al seu torn cita Collingwood (*Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1972 –3ª ed. –, pp. 344 i ss., especialment pp. 351 i ss.; *Verdad y método*, Salamanca: Sígueme, 1977, pp. 448-451, 453-4), respon afirmant que l'estructura

fonamental de les qüestions hermenèutiques és l'estructura-rèplica [*Replikstruktur*]: hom entén la cosa de què es tracti en la mesura en què hom l'entén com a resposta a una pregunta; dit d'una altra manera: hom entén una cosa quan hom coneix i entén la pregunta a la qual això era o és la resposta. En conseqüència: la pregunta per l'hermenèutica és la pregunta hermenèutica per aquella pregunta a la qual l'hermenèutica respon, la pregunta per la pregunta a la qual l'hermenèutica és la resposta. Quina és, doncs, aquesta pregunta a la qual l'hermenèutica era o és la resposta?

4. L'hermenèutica, diu Marquard, és una rèplica o una resposta a la pregunta posada per la finitud humana –i aquí finitud vol dir sobretot finitud en relació al temps, no a l'espai o a Déu: és finita aquella cosa el temps de la qual és amidat, expira, acaba. Finitud hermenèuticament rellevant (la finitud a la qual l'hermenèutica és la resposta) és, per consegüent, mortalitat.

5. Des d'aquesta perspectiva, resulta clar que l'hermenèutica, com a rèplica a la finitud humana, és principalment una relació amb el passat, car l'home, en quant que mortal, és un ésser que no té futur. En aquest sentit, l'hermenèutica és la contrafigura de tota escatologia de futur en general i de la moderna filosofia de la història en particular, que és una filosofia de l'absolutització de l'ésser humà preocupada exclusivament pel futur. Val a dir: l'hermenèutica és, segons Marquard, una figura de la contraescatologia saludablement relativista i pluralista que ja va fer la seva aparició amb la concepció diltheyana de les «ciències de l'esperit», poc després de la consumació hegeliana de la filosofia de la història; és una figura, doncs, de la neutralització escèptica i pluralista de l'escatologia, si més no de l'escatologia de la intenció directa de sentit filosòfico-històric pròpia de la modernitat tardana.

6. Fins ara, però, hem parlat de l'hermenèutica en general i, per tant, d'aquella pregunta a la qual l'hermenèutica inespecífica, genèrica, és la resposta. A partir d'aquest moment, en canvi, ens interessa la pregunta per l'hermenèutica literaritzada de la modernitat tardana: quina és la pregunta a la qual la moderna literarització de l'hermenèutica és la resposta? Si l'hermenèutica com a «gènere» era resposta a la finitud i a la mortalitat en general, l'hermenèutica literaritzada serà resposta a una finitud i a una mortalitat específiques, concretes. Quines són aquestes?

7. La hipòtesi central de Marquard diu el següent: la pregunta (o almenys una pregunta) a la qual la literarització de l'hermenèutica és la resposta és l'experiència de la guerra civil confessional. En altres termes: la forma específica de mortalitat a la qual l'hermenèutica literaritzada és la resposta és la mortalitat específicament moderna representada per la guerra civil religiosa.

8. Què fou (què és) la guerra civil interconfessional des d'un punt de vista hermenèuticament rellevant? Una *guerra civil hermenèutica* entre *hermenèutiques singularitzadores* al voltant del text absolut; val a dir: una guerra civil hermenèutica al voltant de l'única lectura correcta i salvíficament vinculant (absoluta) del text absolut.

9. Com respon, segons Marquard, l'hermenèutica literaritzada a aquesta experiència de la guerra civil confessional? Hi respon, precisament, literaritzant-se, transformant-se en hermenèutica pluralitzadora i relativitzadora dels molts textos relatius –transformant-se literàriament o, cosa que és igual, convertint-se ella mateixa en literatura. L'hermenèutica literaritzada és l'*hermenèutica pluralitzadora*, escèptica i relativitzadora que, contra l'única lectura absoluta del text únic i absolut (això era l'hermenèutica singularitzadora), es converteix a si mateixa i converteix tota lectura (jurídica, teològica, filosòfica) en literatura plural i relativa, escèptica, contraescatològica (desemfasitzadora) i, en darrer terme, conscientment i il·lustradament politeista. La literarització o transformació literària de l'hermenèutica com a filosofia, i com a única filosofia possible, és, doncs, el preu que cal pagar, i que Marquard paga gustosament, per tal de posar fi a la guerra civil interconfessional.

10. Les conclusions que el nostre autor extreu del decurs de pensaments anteriors, i que el lector perspicaç ja haurà pogut anticipar pel seu compte, es poden resumir en les següents definicions que apareixen al començament i a l'acabament de l'article marquardià, i que aquí ordenem en un *crescendo* ple de males intencions:

- a) L'hermenèutica (*literaritzada, pluralitzadora*) no és altra cosa que «la sociabilitat dialògica de la conversa infinita que dóna a tots la paraula sense límit temporal i sense coacció d'unificació».

b) «El nucli de l'hermenèutica és l'escepticisme, i la forma actual de l'escepticisme és l'hermenèutica.»

c) L'hermenèutica és «l'art d'obtenir treballosament d'un text allò que no hi ha»; per tal d'aclarir-ho, Marquard ho repeteix en llatí: *Originalitas, non veritas facit interpretationem*.

Els comentaris i les observacions que hom podria afegir a aquestes definicions que aquí hem presentat com a resum conclusiu podrien ser moltes i de molt diversa mena. Em limito a posar sobre la taula un petit problema: podria passar que, no havent-hi veritat (substituint la veritat per la novetat), acabés de fet no havent-hi text; dit d'una altra manera: podria passar que, amb l'hermenèutica pluralitzadora, acabés no sols no havent-hi moltes interpretacions, sinó de fet cap interpretació; dit d'una última manera: podria passar que la conversa infinita fos, de fet, una no conversa.

Proposo, finalment, i en la línia de les darreres remarques, les meves pròpies conclusions: potser la guerra civil hermenèutica no neix simplement del caràcter *singularitzador* de l'hermenèutica singularitzadora i, per tant, hem de tornar a començar. Potser la *possibilitat* de la guerra civil hermenèutica hi és sempre present i no hi ha manera humana d'eludir-la. Potser és immanent al fet mateix de l'hermenèutica. Una altra cosa podria ser que sempre estigui també oberta la porta de l'avinença pràctica, que sempre sigui també possible acordar els límits materials que cal concedir a la defensa d'una convicció o d'una interpretació, sabent amb plena consciència que aquesta sortida restarà sempre provisional (com gairebé tot en aquesta vida). Però fer de la pluralització de les interpretacions i de la neutralització de les seves pretensions de veritat la solució necessària i conceptualment adequada del problema de la guerra civil hermenèutica, hom pot sospitar que, o bé és un pur i simple formalisme que, com tots els de la seva mena, no resol res a la llarga, sinó que es limita a deixar en suspens «formalment» i sense consciència la guerra present a favor de la guerra «materialment» efectiva del futur més immediat; o bé que és un fals formalisme que agreuja a la llarga la guerra a través de la constant temptació d'acusar l'adversari d'estar contravenint les formes pluralistes; o bé hom pot sospitar que, segurament, aquella proposta acaba essent aquestes dues coses alhora. Donar a tots

la paraula *sense cap mena* de límit temporal i *sense cap mena* de coacció d'unificació, molt em temo que és una cosa que contradiu les experiències més comunes, humanes i evidents del que és i pot ser de fet el diàleg entre persones; una cosa que, en cas de ser consegüentment realitzada, poc es diferenciaria d'un immens guirigall en el qual cadascú va a la seva –en el qual cadascú va a la seva fins que topa amb el veí i recomença la guerra civil hermenèutica–, acusant ara a més el contrincant de no respectar la llibertat d'interpretació d'altri. Potser l'hermenèutica literaritzada, pluralista –val a dir, escèpticament i relativísticament contraescatològica i politeista–, és una bona manera, no d'acabar la guerra civil hermenèutica, sinó de reiniciar-la i d'intensificar-la, perdent, a més a més, la capacitat de percebre la guerra com a guerra (és a dir, amb bona consciència). Que «pensar» (o, amb un mot antic ple de dignitat, «filosofar») no sigui altra cosa que «interpretar», enlloc de tancar la guerra civil, potser és la millor manera de reprendre el «combat etern», o almenys de legitimar-lo; en qualsevol cas, aquesta és una possibilitat que ja Nietzsche contemplava ple d'entusiasme. ¿Els déus que l'autor del *Zarathustra* invocava, els mateixos que Max Weber veia sortint de la seva tomba com a forces secularitzades, donaran lloc al «politeisme il·lustrat» i a la pacificadora «divisió de poders» que Marquard desitja? ¿O bé, potser, conservaran prou «energia mítica» en el seu si per a fer impossible tot control i per a conduir-nos a una guerra civil «neomitològica» encara més devastadora? Com cal *interpretar* la història del segle XX i les actuals circumstàncies mundials? Aquests fets, són text o són interpretació? La gent sembla morir d'una manera tan «dogmàticament vertadera» que potser difícilment podem refusar tota pretensió de veritat sense que aquesta renúncia ens pugui arribar a ser reprotxada com una frivoltat imperdonable.

COL·LOQUI

Jordi Sales: Això de l'hermenèutica ja era difícil, s'hi han posat els alemanys i ho han fet inexplicable. Per a entendre què és l'hermenèutica es pot recordar aquella anècdota. El Talmud prescriu als jueus que una dona no pot trobar-se sola dins una habitació amb un home que no sigui el seu marit; el problema va venir quan van aparèixer els ascensors: els rabins es van reunir per decidir si l'ascensor era o no era una habitació... Això és l'hermenèutica. Hi ha una comunitat quan hi ha un text que fa llei per a la comunitat: l'hermeneuta és, primer de tot, el jutge. El problema de la interpretació de les lleis és que les lleis estan en conceptes però els delictes passen en situacions, L'hermeneuta de la Bíblia és el qui interpreta les lleis en les situacions per a l'ús del poble.

El que va passant amb això de l'hermenèutica és una mena de rebel·lió dels intèrprets que es volen més lliures: volen anar xerrant sense límits. Es tracta d'una situació que hem de pensar des de la imatge babilònica.

Sigui quin sigui el cas actual, podem dir que la cultura occidental és l'art de produir substituïts del llibre sagrat. Es van configurar comunitats per l'imperi del llibre que en cada cas circula. Stanley Rosen, en un llibre espès però clar, parla d'això, dels diferents imperis culturals que s'han donat en el segle XX. I què passa quan no hi ha llibre de referència reconegut per tota la comunitat? Ens trobem, aleshores, en la guerra sense referents que és la situació pensada per Hobbes...

L'acte de triar un clàssic és, per tant, un acte polític. Això es veu molt clar en la universitat americana, en què el cànon s'ha trencat perquè les diferents comunitats (negres, dones, jueus...) tenen, cadascuna, el *seu* llibre: les dones només llegeixen dones, els negres negres, etc. L'hermenèutica és, en suma, el lloc de les guerres culturals, la mare de totes les batalles, i la pregunta escaient és aleshores aquesta: Quin és el text sagrat? Per a quina comunitat? Qui l'instaura? Com?...

Carles Llinàs: Uf!

Jordi Sales: ... hi ha, associat a aquest, el problema jacobi del terror...

Carles Llinàs: És impossible improvisar una resposta a una pregunta tan difícil. Efectivament, existeix aquí un problema greu. Insistir excessivament en el factor purament decisionista fa que es pugui fer un ús pervers de la frase de Hobbes «*Auctoritas, non veritas*»... Vet aquí el problema...

Dídac Ramírez: El llibre, és la *physis*?

Carles Llinàs: Sí... En part, si més no. En la mesura en què es pugui instaurar un cert ordre, aquest ordre ha de gaudir d'una certa factualitat. Insistir en el decisionisme porta a la pura constructivitat, a la creació del no-res. Si no hi ha un fet, no sé pas com pot començar res.

Dr. Carles Llinàs.